

Aha! Sådan gør man i Sverige

Refleksioner efter et seminar

Anna S. Beck, MA, mag.art.

Den 4. juni indbød FaF til eftermiddagsseminaret "Sådan gør man i Sverige... Myter og metoder i svensk arkæologi", hvor fire arkæologer, der arbejder indenfor udgravningsvirksomheden i Sverige gav deres perspektiv på den arkæologiske forvaltningspraksis i Sverige. Oplæggene var informationsrige og satte ikke mindst gang i refleksioner omkring de væsentlige ligheder og forskelle der findes mellem dansk og svensk arkæologi.

Seminaret lagde ud med, at Stefan Larsson (UV Syd) gav et overblik over den svenske lovgivning og organiseringen af udgravningsvirksomheden i Sverige. Nils Johansson (Sydsvensk Arkeologi AB) fortalte efterfølgende om udgravningsvirksomheden set fra et privat udgravningsfirmas synspunkt. Charlotte Fabech (Sydsvensk Arkeologi AB) præsenterede, hvordan den indsamlede viden bliver videreformidlet til fag- og lægmand. Endelig fortalte Karin Lund (UV Syd) om baggrunden for registreringssystemet IntraSis og fordele og ulemper ved systemet.

Det blev en informationsrig og tankevækkende eftermiddag. Vi blev både klogere på, hvordan arkæologien varetages på den anden side af sundet og – i lyset af dette – ikke mindst på, hvordan arkæologien varetages i vores egen andedam. Her skal nogle af de refleksioner, der blev affødt af seminaret præsenteres.

Den lille forskel

Seminaret tydeliggjorde, at en del af forskellene mellem dansk og svensk arkæologi skal findes i processen før den egentlige udgravning; i forundersøgelserne. Forundersøgelserne i Danmark består af en arkivalsk kontrol og en prøveudgravning. *Den arkivalske kontrol* er en udtalelse til bygherre med en overordnet beskrivelse af, hvor der hidtil er registreret fortidsminder, samt hvor der findes fredede fortidsminder og kulturarvsarealer. Kontrollen er lavet på baggrund af historiske kort, tidligere undersøgelser og de topografiske forhold. Den arkivalske kontrol anvendes som baggrund for at igangsætte en *prøveudgravning* på det berørte areal. Prøveudgravningen består i langt størstedelen af tilfældene af et passende antal søgegrøfter og udgravning af

udvalgte anlæg. Formålet med søgegrøfterne er at klarlægge eventuelle fortidsminders udstrækning, bevaringstilstand og karakter. Prøveudgravningen munder ud i en rapport til bygherre. Hvis en egentlig udgravning skal igangsættes planlægges den på baggrund af resultaterne fra den arkivalske kontrol og prøveudgravningen.

I Sverige starter forundersøgelserne med en *särskild utredning*. Udredningen laves – som den arkivalske kontrol – på baggrund af historiske kort, arkiver og topografien. Derudover kan der i dette led af undersøgelsen også laves søgegrøfter på det berørte areal, hvis det anses for nødvendigt. De fremkomne anlæg skal dog alene registreres i overfladen og derefter dækkes til igen. Formålet med udredningen er at afklare, om der findes fortidsminder på arealet og udbredelsen af disse. Udredningen afsluttes med en rapport til bygherre. Efter udredningen laves der en *förundersökning*, hvor der åbnes mindre felter og grøfter samt undersøgelse af udvalgte anlæg. Formålet med undersøgelsen er nøjere at afklare fortidsmindernes bevaringsgrad, karakter, udbredelse, sammensætning og kompleksitet. Undersøgelsen afsluttes også med en rapport. Undersøgelsen danner baggrund for den efterfølgende undersøgelsesprioriteringer, ambitionsniveau og målgruppe.

Overordnet set er det således de samme led og de samme metoder og processer, der indgår i de indledende undersøgelser i henholdsvis Danmark og Sverige. Der er dog en væsentlig forskel, i og med, at den særskilte utredning afsluttes med en rapport, hvor den arkivalske kontrol ofte alene består i et brev til bygherre. Der må trods alt ligge en relativt større arbejdsindsats i udformningen og undersøgelserne i forbindelse med udformningen af en rapport i for-

hold til et brev. Det første led i processen får således større vægt i Sverige end i Danmark. Desuden findes der i det svenske system et ekstra led med undersøgelser i feltet, hvilket forøger chancen for at støde på, afgrænse og karakterisere fortidsminderne på det aktuelle areal. Alt i alt lægges der således mere vægt på for-arbejdet til de egentlige udgravninger i Sverige, end der gøres i Danmark.

Den store forskel

Hvor de metodiske forskelle måske kan fremstå som mindre, afspejler de i virkeligheden en grundlæggende forskel i baggrunden for den arkæologiske virksomhed – hvorfor laver man udgravninger og hvad er formålet med dem?

I Danmark er baggrunden for den arkæologiske virksomhed at ”sikre Danmarks kulturarv” (Museumsloven §2, stk. 1). Det sker bl.a. gennem at registrere og dokumentere de fortidsminder, der ellers ville blive ødelagt af anlægsarbejde sikres det at viden om væsentlige fortidsminder er tilgængelig for eftertiden. Forundersøgelserne skal i denne sammenhæng hjælpe til at definere, hvor udgravningerne skal foregå, hvilke metoder, der skal anvendes og udgravningens økonomiske ramme.

I Sverige er formålet med udgravningsvirksomheden derimod at skabe *meningsfuld viden* ved at registrere og dokumentere de fortidsminder, der bliver ødelagt: ”Uppdragsarkeologins syfte är således även att utifrån arkeologiska undersökningar skapa meningsfull kunskap om det förflutna (...) och att kommunicera kunskapen på ett sätt som främjar uppdrag- arkeologins samhäll- uppdrag” (RAÄ 2009:4). For at sikre at der skabes ny viden, skal alle udgravninger i Sverige tage udgangspunkt i en række forskningsspørgsmål, der definerer undersøgelsens prioriteringer, ambitionsniveau og målgruppe. Disse spørgsmål formuleres på baggrund af forundersøgelserne, hvorfor der lægges større vægt på disse i Sverige end i Danmark. Forundersøgelserne skal ikke kun afgrænse, men også give nok information til, at der kan stilles relevante spørgsmål ved undersøgelsen af de nyopdagede – snart ødelagte – fortidsminder (Lagerlöf 2010).

Selvom det må forudsættes, at uanset hvor den foregår, sker der en tilvækst af viden hver gang der sker en udgravning, findes der i den danske lovgivning ingen uddybning af, hvad ny viden er,

og hvordan en sådan sikres. Ny viden i en dansk kontekst kan således groft sagt begrænses til, at der sættes en ny prik på det store udbredelseskort. I svensk kontekst defineres ny viden derimod som viden, der giver større indblik i fortidens samfund, men som samtidig er relevant for nutidsmennesket: ”En arkeologisk undersökning har dessutom förutsättningar att, genom kunskap om historiens människor och platser, ge oss nutida människor en inblick i kulturlandskapets utveckling, förändringens betydelse i historien och samtiden, samt ge perspektiv på tillvaron och vår egen plats i det långa tidsperspektivet.” (RAÄ 2009:4-5). Svensk arkæologi forpligtes således til at gøre den arkæologiske viden relevant for nutidsmennesket som perspektiv og refleksion. Dette forhold går igennem alle led af den arkæologiske virksomhed i Sverige og skinnende igennem i seminarets oplæg – både i relation til forvaltningen af arkæologien, udgravningspraksis, baggrunden for IntraSis og i tilgængeliggørelsen af udgravningsresultaterne.

Som kontrast efterlod seminaret et billede af en dansk arkæologi, der lever i risikoen for at miste tilknytningen til nutidens samfund, da hverken skabelse af ny viden eller vurdering af relevans er sikret i den danske lovgivning. På denne måde kan arkæologien komme til at fremstå fjern og uforståelig. I sidste ende kan arkæologien blive overflødig set fra et samfundsmæssigt synspunkt. En måde at sikre relevansen kan dog være at lade sig inspirere af den svenske model. Det vil sige: at bruge mere krudt på forundersøgelserne, at stille relevante forskningsrettede spørgsmål til det vi undersøger og at indføre vidensdeling på alle niveauer som et lovkrav. Derved skabes bedre muligheder for at sætte den arkæologiske viden ind i en samfundsmæssig kontekst og således vise, at arkæologien er vigtig i det moderne danske samfund.

Henvisninger

Lagerlöf, A. 2010 Ny roll, nyt fokus?
Arkæologisk Forum 22. 2-4.

Museumsloven 2006

RAÄ 2009 Vägledning för tillämpning av Kulturminneslagen Uppdragsarkeologi (2 kap, 10-13§§). Det uppdragsarkæologiska systemet. Riksantikvarieämbetet, Stockholm. Tilgængelig på: http://www.raa.se/publicerat/varia2009_19.pdf